

SÜRGÜNDE MUHALEFET:

NAMIK KEMAL'İN

HÜRRİYET GAZETESİ

1

(1868-1869)

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0034
Tarih: 009

SÜRGÜNDE MUHALEFET:
NAMIK KEMAL'İN
HÜRRİYET GAZETESİ
1. CİLT (1868-1869)

Yayına Hazırlayan
Alp Eren Topal

Genel Yayın Yönetmeni
A. Tarık Çelenk

Tasarım ve Yayın Kimliği
Bülent Erkmen

Tasarım Uygulama ve
Yayın Standartları
Barış Akkurt, BEK

Kapak Görseli
Bülent Erkmen

Yayın Danışmanı
Dr. Hasan Aksakal

Kitap Editörü
Tuğba Sivri

Sayfa Uygulama
Dilek Baş Altay

Tasarım Danışmanlığı
BEK

VakıfBank Kùltür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 57 30
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2018

ISBN 978-605-7947-45-1

*Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür
Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek
şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının
yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik
araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali
hakları saklıdır.*

Baskı
Ofset Yapımevi
Şair Sokak No: 4, Çağlayan Mahallesi, 34410
Kağıthane, İstanbul
Telefon: 0 212 295 86 01
Sertifika No: 12326

Karton Kapak 1. Baskı: Haziran 2019

SÜRGÜNDE MUHALEFET: NAMIK KEMAL'İN HÜRRİYET GAZETESİ

1

(1868-1869)

TÜM
KOLEKSİYON

İÇİNDEKİLER

Sunuş 017	[Mecâlis ve mehâkime tayin-i aza hakkında makale]	Devlet-i Aliyye'ye bâis-i tenezzül olan maârifin esbâb-ı tedennîsi	[Mısır valisinin haremleri hakkında şâyi olan şenâyî'in reddiyesi]
Giriş 021	063	081	108
Sayı 1 046	[Kemal Bey'in meveddetnâmesi] 064	İstanbul muhbirlerimizin birinden vârid olan mektup 084	İstanbul'dan mektup 110
Hubbül'-vatan mine'l-iman 046	[Ecnebi postalarına dair] 065	Sayı 7 088	Sayı 10 112
El-hakku ya'lû ve-lâ yu'lâ aleyh 048	Sayı 4 067	[Servet-i mülkiyeye ve idare-i hâzıraya dair makale] 088	Sekizinci numeromuzdaki maliye bendine zeyl 112
Sayı 2 053	Ve şâvirhüm fi'l-emr 067	İstanbul'dan mektup 093	İstanbul'dan mektup 117
[Nutm-ı hümayun mülâhazâtının bakiyesi] 053	[Havâdis-i müteferrika] 073	Sayı 8 095	[Havadis-i müteferrika] 118
[Ziya Bey Efendi'nin iltifatnamesi] 055	Sayı 5 074	Mülkümüzün servetine dair geçen numerodaki makaleye zeyl 095	Sayı 11 120
Mülâhaza: İhtilâfu ümmeti rahmetün 058	[Hocaların rahle başından kaldırılıp hapsolüdüklarına dair makale] 078	İstanbul'dan mektup 100	[Hürriyet'i teşviken İstanbul'dan vârid olan iltifatname] 120
Sayı 3 060	[İlan] 080	Sayı 9 104	Yaşasın Yeni Osmanlılar 123
Yeni Osmanlılar ve Babiâli 060	Sayı 6 081	Devlet-i Aliyye'yi bulunduđu hâl-i hatarnâktan halâsin esbâbı 104	Şiir ve inşâ 125

[Vükelâ-i hâzıranın Yeni Osmanlılar hakkında kullandıkları politika] 130 Sayı 12 133	[Akademi âzâsından birinin gönderdiği mektup] 155 [Usul-i meşverete dair ikinci mektup] 156 Sayı 14 165	Yeni Osmanlılar'ın ilan-ı resmîsi 195 Memleketeyn ahvâli 199 İstanbul'dan tahrirât 200 Diğer 201	[Usul-i meşverete dair beşinci mektup] 219 Sayı 18 223 [Mevkûf olan hoca efendilere dair makale] 223
[Ecnebi postalarına dair mütâlaât] 133	Avrupa'nın ahvâl-i hâzırası 165	Girit'ten tahrirât 203	İstanbul'da bulunan muhabirlerimizden birinin birinci mektubu 224
[Bir İngiliz'den mektup] 136	Bulgar hükümeti 169	[Sadrazamla hariciye nazırının istifaları üzerine mütâlaât] 204	İstanbul'dan diğer mektup 228
İstanbul'dan mektup 137	[Usul-i meşverete dair üçüncü mektup] 173	[Usul-i meşverete dair dördüncü mektup] 206	[Ahvâl-i Mısriye'ye dair mütâlaât] 230
Girit meselesi - Rusya politikası 138	Sayı 15 181	Sayı 17 209	[Usul-i meşverete dair altıncı mektup] 231
[Usul-i meşverete dair bir mu'terize cevaben yazılmış mektup] 142	Mesele-i müsâvât 181	Çerkes muhacirleri 209	Sayı 19 236
Sayı 13 148	İspanya'nın bugünkü hâli 189	İstanbul'dan mektup 214	[Devletin tedennîsine dair makale] 236
Küllüküm râ'in ve küllüküm mes'ûlün an ra'iyyetihi 148	İstanbul'dan tahrirât 191	Diğer 216	[International tercümesi] 246
İstanbul'da bulunan muhabirlerimizden birinden tahrirât 153	Sayı 16 195	Girit'ten tahrirât 218	

Girit'ten tahrirât 247	İstanbul'dan diğer mektup 271	İstanbul'dan mektup 300	[Yeni Osmanlılar'dan bir zatın iltifatnamesi] 323
İzmir'den mektup 248	Niş'den tahrirât 275	[Memleketeyn dahilinde teşkil edilen haydud cemiyetlerine dair] 301	Hâtıra-yı Ūlâ 325
Sayı 20 249	Sayı 22 276	Sayı 24 304	Sayı 26 331
Memâlik-i Osmaniye'nin yeni mukâsemesi 249	İstikrâz-ı cedid üzerine Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin mütalaâtı 276	Hasta adam 304	Yaşasın Abdülaziz Han... Aferin Babiâli 331
[Liberté tercümesi] 256	Girit'ten tahrirât 284	Yine Girit meselesi tazelendi 306	Hürriyet'in malumatı 334
İstanbul'dan mektup 258	[Usul-i meşverete dair sekizinci mektup] 285	İstanbul'dan mektup 310	İstanbul Vergisi 335
Girit'ten tahrirât 258	Girit'te bulunan ahbabımızın birinden mektup 288	Avrupa şarkın asayişini ister 311	Sayı 27 344
[Usul-i meşverete dair yedinci mektup] 261	Sayı 23 290	[Finance gazetesinden tercüme] 315	Yunan meselesi 344
Sayı 21 263	[Lord Stanley'nin nutku üzerine mülâhazât] 290	Sayı 25 317	[Muhbir gazetesinin sebeb-i tatili] 352
[İstikrâz protestosu] 263	[Lord Stanley'nin nutku üzerine mülâhazât] 290	Bizde adam yetişmiyor 317	İdare-i hâzıranın hülâsa-i âsârı 353
Ecneblerin tasarruf-ı emlak salâhiyeti 264	[İstanbul'dan mektup] 296	İstanbul'dan mektup 319	İstanbul'dan mektup 360
İstanbul'dan mektup 269	[İstanbul'dan mektup] 296	[Terakki gazetesine ihtar] 322	

[Terakki'de görülen bende itiraz] 361	Sayı 30 392	[Kabil emirinin mektubu üzerine mütâlaât] 428	[Hâtıra zeyli] 456
Sayı 28 363	İnnallahe ye'muru bi'l-adli ve'l-ihsan 392	[Mülâhazât] 437	İstanbul'dan mektup 460
İstanbul'dan mektup 363	Muhtıra 405	[Men-i teehhül nizamına itiraz] 438	[Hoca Sadık Efendi ile sairlerinin nefyine dair malumat ve mülâhazât] 465
İstanbul'dan diğer mektup 366	Sayı 31 409	Sayı 33 441	Girit'ten tahrirât 467
[El-Cevâib gazetesine cevap] 367	[Kabil emirinin mektubu] 409	Konferansın kararı 441	Edirne'den mektup 468
Yirmi beşinci numarada olan hatıraya zeyl 370	İstanbul'dan mektup 415	Umûr-ı Nâfia Nazırı Davud Paşa'nın Viyana'da akdedeceği istikrâz 443	Sayı 35 471
Sayı 29 378	İstanbul'dan diğer mektup 418	İstanbul'dan mektup 447	Karınca kanatlandı 471
[Yunan meselesi üzerine mütâlaât] 378	İzmir'den mektup 420	İstanbul'dan diğer mektup 449	Fuad Paşa'nın vefatı 476
İstanbul'dan mektup 383	Trablsgarp'tan mektup 422	[Subhi Bey'in istifası üzerine makale] 452	Yeni mevkûfların tafsil-i ahvâline dair İstanbul'dan beyannamedir 477
[Ultimatom hakkında makale] 385	[Terakki ve Ceride'nin nüshalarında münderic bazı hususât üzerine mülâhazât] 425	Terakki'de görülen fıkra-i garibe 455	Vidin'den tahrirât 482
[Gark olan Mısır vapuru üzerine makale] 389	Sayı 32 428	Sayı 34 456	A'zâr-ı mevhûme 483
			Sayı 36 490

[Yunan hariciye nazırının mektubu tercümesi ve onun üzerine mülâhaza]	[Hâtıra zeyli]	İstanbul'dan diğer mektup	Zâde fi't-tanbûri nağmetün uhrâ
490	517	543	570
Sadâret	Sayı 38	[Mehâlik-i hariciye ve dahiliye]	İstanbul'dan mektup
491	521	545	574
[Karadağ Knezi hakkında mülâhazât]	Yeni istikrâz	[Hasun'un protestosu]	Kandiye'den tahrirât
494	521	549	576
[İzmir ıslahhanesine ve maarife dair makale]	İstanbul'dan mektup	İstanbul'dan beyanname	[Hatıra zeyli]
495	523	561	578
[Havâdis-i müteferrika]	[Hasun'un ilannamesi]	Sayı 40	Sayı 42
496	526	553	584
İstanbul'dan mektup	Bir zatın mülâhazanamesinden hülâsa	Es'ile-i muhtasara	Vilayet Nizamnamesi
497	527	553	584
Hâtıra-i sâniye	Girit'ten tahrirât	[Mülâhazaname bakiyesi]	[Muhbir'den mücerreden naklolunan makale]
499	531	555	590
Sayı 37	[Hâtıra zeyli]	İstanbul'dan mektup	Reybü'l-menûn
506	531	559	594
Hürriyet	Tevcihâta dair bir zatın İstanbul'dan yazdığı mütâlaanın hülâsasıdır	Hanya'dan tahrirât	[Hatıra zeyli]
506	535	561	596
İstanbul'dan mektup	Sayı 39	Kandiye'den tahrirât	Sayı 43
510	537	563	599
[Mısır'a dair makale-i mühimme]	Tâbiyyet-i Osmaniye	Burhan-ı tecrübî	[Courrier d'Orient ile La Turquie beyninde usul-i meşveretin kabulüne dair zuhur eden nizâ' üzerine mütâlaa]
512	537	564	599
	İstanbul'dan mektup	[Hâtıra zeyli]	
	541	566	
		Sayı 41	
		570	

İstanbul'dan mektup 604	Sayı 46 645	İbret 672	İstanbul'dan mektup 694
[Terakki'de münderic bendler üzerine mütâlaât] 606	[Buhara'nın istilası üzerine makale] 645	Mısır'dan tahrirât 676	İzmir'den tahrirât 695
Reybü'l-menûn 609	İstanbul'dan mektup 650	İstanbul'dan mektup 678	[Havâdis-i müteferrika] 697
Sayı 44 614	İstanbul'dan diğer mektup 652	[Bazı muharrerât-ı vâridenin hülâsaları] 680	Sayı 50 698
Hariciye Nezareti 614	Reybü'l-menûn 656	Hatıra zeyli 683	İlan-ı mahsus 698
İstanbul'dan tahrirât 623	Sayı 47 658	Sayı 49 685	Nutk-ı hümayun 698
İstanbul'dan tahrirât 626	[Esham-ı umumiye üzerine makale] 658	[Şura-yı Devlet mazbatası üzerine mülâhazât] 685	İstanbul'dan tahrirât 704
Sayı 45 630	[Terakki'de münderic bir makale üzerine mülâhazât] 660	[Hidivin seyahati üzerine] 694	Reybü'l-menûn 709
[Meclislere dair makale] 630	Hatıra zeyli 662		
[Terakki'de münderic bend üzerine mütâlaât] 635	Reybü'l-menûn 665		
Reybü'l-menûn 639	[Muhıbb gazetesine cevap] 668		
[Hatıra zeyli] 642	Sayı 48 672		

SUNUŞ
ALP EREN TOPAL

Bu sene *Hürriyet*'in 150. yıldönümü. 29 Haziran 1868'de Londra'da Rupert Street 4 numarada ilk nüshası basılıp da Yeni Osmanlılar'ın muhalif sesi Avrupa'da, İstanbul'da ve Şarkın farklı köşelerinde yankılanmaya başlayalı bir buçuk asır oldu. Osmanlı tarihindeki ilk örgütlü entelektüel muhalefet hareketi olan Yeni Osmanlılar, Tanzimat idaresinin baskıları neticesinde 1867'de Avrupa'ya kaçtıklarında muhalefetlerini Avrupa'dan yayımladıkları gazetelerle devam ettirdiler. Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın sırtladığı *Hürriyet* bunların arasında en uzun soluklu olanıydı. Yeni Osmanlılar keyfi idareye karşı meşrutiyetin, dizginsiz iktidara karşı meşveretin, tefrikaya karşı bir meclis çatısı altında ve siyaset dairesinde uzlaşmanın, zulme karşı adaletin, istibdâda karşı hürriyetin, hem içerde hem dışarda galibin değil haklının hükmünün geçtiği bir düzenin, adam kayırmacılığa karşı emaneti ehline vermenin, hediye, rüşvet ve borç ekonomisine karşı tasarruf ve planlı kalkınmanın, cehalete karşı ilim ve irfanın davasını güttüler. Bürolarında dirsek çürüttükleri ve işleyişindeki aksaklıklara bizzat şahit oldukları devletin 30 sene kadar evvel *Gülhane Hatt-ı Hümayunu* ile hem kendine hem de halkına verdiği sözlerin gerçekleşmesini talep ettiler. Dahası bu talepleri mümkün olduğunca geniş kitlelere duyurabilmek adına Türkçe nesirde bir devrimin öncüsü oldular. Bu dava adına defalarca sürgünü ve hapsi göze aldılar ve bir kısmı nihayet, o bir yandan aşkla sevip bir yandan da haraplığı ve nizam-sızlığı karşısında eleme gark oldukları İstanbul'dan uzakta, sürgünde son nefeslerini verdiler.

Yeni Osmanlılar on seneyi aşan muhalefetlerinde on kadar farklı gazete çıkarmış olmalarına rağmen bunların hiçbirisi *Hürriyet* kadar sürekli, kalıcı ve gür bir sedaya sahip olamadı. Sansürden kurtulmuş olmanın verdiği ferahlıkla, bir gazeteden ziyade siyasi bir bülten olan *Hürriyet*'in sayfalarından her hafta hem Osmanlı devlet ve toplumunun kronikleşmiş meselelerini o zamana dek emsali görülmemiş bir dobralıkla masaya yatırıp hem de bu

Yeni Osmanlılar'a!

*Zira hepimiz
onların setresinden
çıktık...*

meselere çözüm üreteceğine inandıkları siyasi programı ilmek ilmek dokudular. *Hürriyet*'te işlenen meselelerin güncelliği de hesaba katıldığında, 19. yüzyıl Osmanlı ve İslam düşüncesi için bu derece merkezi öneme sahip bir eserin bu şekilde bir neşri için yüz elli sene beklenmiş olması hayretle karşılanabilir. Ama Türkiye'de akademinin ve entelektüel hayatın işleyişine vâkıf olanlar bu yüz elli yıllık fâsıla karşısında çok da şaşırmayacaklardır.

Hürriyet gazetesi üzerinde çalışmaya 2014 baharında başladım. 19. yüzyıl Osmanlı siyasi düşüncesinde *terakki* kavramı olarak kurguladığım -sonraları beni 17. yüzyıla kadar götürecektir- doktora tezime başlayalı daha bir sene olmuştu ve siyaset biliminden gelip tarihçiliğe yeni yeni ısınmaya çalışan ben hâlâ daha kaynak toplamaya ve kendimi literatüre aşına kılmaya çabalıyordum. Özellikle de temel formasyonunu Batı filolojisinde almış bir araştırmacı için Osmanlı-Türk tarihine girişte ilk fark edilen problemlerden biri en temel kaynakların bile güvenilir edisyonlarına ulaşmanın zorluğudur. Batılı düşünür ve ediplerden en ücra ve marjinal figürlerin bile toplu eserlerinin itinayla gözden geçirilmiş ve dipnotlandırılmış edisyonlarını Türkiye'deki belli başlı üniversite ve araştırma kütüphanelerinde bulmak mümkündür. Ama bu, Osmanlı-Türk düşüncesinin en merkezi isimleri için bile maalesef mümkün değil. Daha önceleri Ziya Gökalp üzerine çalışırken, çağdaş Türk düşüncesinin üzerinde en çok kalem oynatılmış bu isminin sadece makalelerini toplamak bile aylarımı almıştı. O yüzden Yeni Osmanlılar'ın yazılarını toplamaya başladığımda karşılaştığım zorlukların beni şaşırttığını söyleyemem. Şiir, tiyatro, roman gibi türlerdeki eserleri bulmak nispeten daha kolay olsa da Yeni Osmanlılar'ın nesir biçimindeki deneme ve makalelerinin bir kısmı düzinelerce farklı derlemede parça parça ancak bulunabiliyor, ekseriyeti ise hâlâ neşredilmeyi bekliyor.

Buna karşın akademi açısından son on yılın en büyük gelişmelerinden biri olan dijital kütüphaneciliğin yükselişi ise Türkiye'de ıskalanmadı ve kısa sürede birçok arşiv dijital ortama aktarıldı. Böylece Osmanlı Türkçesiyle yazılmış yazma ve matbu eserler ve gazetelere erişmek önceleri tahayyül edilemeyecek derecede kolaylaştı. Ben de *Hürriyet*'in nüshalarına dijital arşivler sayesinde ulaşmıştım. Fakat bu gayet kapsamlı, fakat araştırmam için de bir o kadar merkezi bu gazete koleksiyonunu nasıl kullanacağımdan emin değildim. Tezime uzun bir zamana yayılmış çok sayıda metinle çalışmayı gerektirdiğinden *Hürriyet*'i okumaya ayıracağım zaman benim için açıkça bir

lüksü. Ama yine de biraz üzerinde düşündükten ve erbabına danıştıktan sonra *Hürriyet*'i yayına hazırlamaya karar verdim ve yazıçevirisine başladım. Dört sene boyunca bir yandan tez araştırmamı yürütürken bir yandan da *Hürriyet*'in neşri üstünde çalıştım. Tez üzerine düşünmek ve yazmaktan yorulduğumda *Hürriyet*'in sayfalarına dalmak benim için bir dinlenme fırsatı oldu. Yazıçevirinin fazla zihni çaba gerektirmeyen bulmacavari bir iş olması bir yana, *Hürriyet*'e hasrettiğim yüzlerce saat, Osmanlı Türkçe'sine başlangıçta gayet iptidai olan hâkimiyetimi katbekat ziyadeleştirdi. Öte yandan Namık Kemal ve Ziya Paşa, 19. asır düşüncesinin bu iki zirvesi, bana hem rehber hem yoldaş oldular. Onların gözünden devrin sıkıntılarını müşahade ederken, bazı sorunlar, aktörler ve sâikler o kadar tanıdık geldi ki çoğu zaman mazinin meseleleri ile günümüzünkiler zihnimde iç içe geçti. Hâsılı *Hürriyet* üzerine harcadığım mesai, benim için yer yer bir soykütüğü araştırması yer yer de bir arkeolojik kazı mahiyetini aldı. Yeni Osmanlılar mirasının bu gayet kıymetli parçasını nihayet okuyucuyla da paylaşacak olmaktan duyduğum heyecanı hakkıyla ifade etmem zor.

Hürriyet'in hazırlanması büyük oranda benim sorumluluğumda olsa da bazı arkadaş ve meslektaşlarım da durumları müsait oldukça birkaç sayının yazı çevirisini üstlenerek veya farklı şekillerde projeye destek oldular. Katkıları olmadan bu çalışmayı tamamlayamayacağım bu isimlere çok teşekkür borçluyum. Yazıçeviriye direkt katkıda bulunan Mustafa Zübeyr Berk, Abdürrahim Özer, Meryem Solmaz ve Emrah Pelvanoğlu'na, Arapça kısımların tercüme ve transkripsiyonunda yardımcı olan Akif Yerlioğlu'na, Farsça kısımları tercüme eden Beyiz Karabulut'a, yine Arapça ve Farsça kısımlardaki eksikleri tamamlamama yardımcı olan Ayaz Ebadi ve Abdullah Yıldırım'a, metnin bir kısmını okuyarak yazıçeviride bir standart belirleme yardımcı olan Ali Adem Yörük ve Mümine Berk'e ve projeye başından beri destek veren İsmail Kara ve İhsan Kara'ya şükranlarımı sunuyorum. Tam ben 150. yıldönümüne yetişmeyeceğini kabullenmişken, Hızır gibi yetişip *Hürriyet*'i Vakıfbank Kültür Yayınları'ndan basmayı teklif eden ve kitabı zamanında yetiştirebilmem için beni sıkıştıran dostum, meslektaşım ve editörüm Selim Karlıtekin'e ise minnettarım.

Bireysel katkıların ötesinde bu projeyi tamamlamama imkân veren kişi ve kurumlara da ayrıca teşekkür etmeliyim. Doktora eğitimim süresince hem doktora bursu hem de Basel'de bir sene geçirmemi mümkün kılan

yurt dışı araştırma bursu aldığım TÜBİTAK'a, *Hürriyet*'in ilk yarısını ofislerinde hazırladığım Basel Üniversitesi Ortadoğu Çalışmaları Bölümüne ve beni orada misafir eden Maurus Reinkowski'ye, doktoranın son yıllarında hayatımı kolaylaştıran ve düşünce tarihçiliğine olan heyecanımı paylaşan hocam Alev Çınar'a -ki kendisi Namık Kemal'in kızı Feride Hanım tarafından torunlarından olur- ve doktoram bittiğinde bana cömert bir burs tahsis ederek çalışmalarına kesintisiz devam etmemi ve böylece *Hürriyet*'i tamamlamamı sağlayan Gerda Henkel Stiftung'a müteşekkirim. Bu süreçte heyecanımı paylaşan, *Hürriyet*'ten ara ara paylaştığım pasajları ilgiyle okuyan ve her halükârda hayatı gurbette ve sılada daha çekilebilir kılan tüm yoldaşlar ve yarenlere de ayrıca gönülden teşekkürler.

Tabi ki eserde mevcut tüm hataların mesuliyeti yalnızca bana ait. Üzerinde bu kadar titizlenmeme ve defalarca dönüp tekrar okumama rağmen mükemmele yaklaşan bir iş ortaya çıktığını söyleyemem. Dikkatli ve döneme vakıf okuyucular şüphesiz benim gözümde kaçmış olan hataları fark edeceklerdir. Gönül isterdi ki vaktim olup çok daha titiz bir eser ortaya koyabileyim, lakin hayatın ve meşgalelerin zorlamasıyla bir yerde noktayı koymam gerekti. Bu noktada artık son takdir okuyucuya aittir. Yeni Osmanlılar'ın mirasının nihayet bir antika niteliğinden kurtulup tekrar hayat bulması ve ülke olarak geçirdiğimiz buhranların arasında bir nebze olsun ilham ve inşirah kaynağı olması adına çıktığım bu yolda, amacıma bir nebze olsun ulaşmış olmak ümidiyle...

Yeni Osmanlılar'ın ruhu şâd, hâlâ onların ruhunu taşıyanların gayreti ve himmeti müzdâd olsun!

Ağustos 2018

“Padişahların sarayına en güç giren şey doğruluktur.”

MUSTAFA FAZIL PAŞA'NIN ABDÜLAZİZ'E MEKTUBU

“...Yeni Osmanlılar'ın kelime-i vâhide-i ictimâ'i, ezeli olan adalet-i meşrûayı mülkümüzde usul-i meşveret vasıtasıyla meydana çıkarmaktır. Osmanlıların meftur oldukları vakar ve mekânet iktizâsındandır ki adalet gibi bir maksad-ı mübareki bu günkü günde en mutedil tariklerle hâsıl etmek isterler.”¹

HÜRRİYET NO. 1, “HUBBÜ'L-VATAN MİNE'L-İMAN”

Hürriyet Yeni Osmanlılar tarafından Haziran 1868 ve Haziran 1870 arasında önce Londra'da ve sonra da Cenevre'de toplamda 100 sayı yayımlanmış bir gazetedir. İçeriği Namık Kemal ve Ziya Paşa tarafından hazırlanan *Hürriyet* Yeni Osmanlılar'ın Avrupa'da yayınladıkları *Muhbir*, *İnkılap* ve *İttihad* gibi diğer gazetelere kıyasla hem çok daha uzun ömürlü olmuş hem de çok daha geniş kitlelere ulaşarak Osmanlı kamuoyunu belirlemede ciddi rol oynamıştır. Maliyeden eğitime, askeriyeden diplomasiye Osmanlı idaresinin tüm sorunlarını eleştirel bir nazarla masaya yatıran Yeni Osmanlılar *Hürriyet* aracılığıyla bir yandan da meşrutî bir siyasi rejimin tasarısını ve müdafasını yapmışlardır.

Hürriyet'in neşrinin kısa bir tarihçesini sunmadan ve içeriğine dair tartışmalara geçmeden önce Yeni Osmanlılar hareketini doğuran Tanzimatın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bu süreçte yaşadığı sorunların kısa bir özetini sunalım.

1. Mealen “...Yeni Osmanlılar'ı bir araya getiren söz, ezeli olan meşrû adaleti mülkümüzde meşveret (temsil-istişare) usulüyle meydana çıkarmaktır. Osmanlıların fitratından gelen vakar ve metanetin gereğidir ki adalet gibi mübarek bir maksadı günümüzde en mutedil yollarla tesis etmek isterler.”